

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **Анатолій Іпатов**, 1997 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2020 році Дніпропетровський регіональний інститут державного управління при президентові України за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» та здобув кваліфікацію магістр з публічного управління та адміністрування, аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин в Полтавському державному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Полтава, з 2021 р. по 2025 р., виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Економіка».

Разова спеціалізована вчена рада створена відповідно до наказу ректора Полтавського державного аграрного університету № 197 від 27 травня 2025 року у наступному складі:

Голова спеціалізованої вченої ради: Дмитро Дячков, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної, директор Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету.

Рецензенти:

Олена Варахсіна, доцент кафедри менеджменту імені І.А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Неля Волкова, доцент кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету, кандидат економічних наук, доцент.

Офіційні опоненти:

Олексій Красноруцький – в.о. директора Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України, доктор економічних наук, професор.

Жанна Кононенко, кандидат економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри економічної кібернетики, бізнес-аналітики та інформаційних технологічних систем Полтавського університету економіки і торгівлі.

На засіданні 04 серпня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії **Анатолію Іпатову** в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» на підставі публічного захисту дисертації «Формування конкурентного потенціалу аграрних підприємств» за спеціальністю 051 «Економіка».

Дисертацію виконано у Полтавському державному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Полтава.

Науковий керівник – Петро Макаренко, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, Полтавський державний аграрний університет, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертаційна робота написана українською мовою, містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел із 240 найменувань та 11 додатків. Основний текст дисертації викладено на 193 сторінках, що містять 26 таблиць та 14 рисунків. Дисертація відповідає пункту 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінетом Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 8 наукових публікацій за темою дисертації, з них: 3 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях, 1 стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні, яке індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus, 4 публікації в інших виданнях.

публікації, в яких відображено основний зміст роботи

1. Makarenko P.M. Competitive potential branding model of subjects of Agro-food economy sector Ukraine / P.M. Makarenko, V.I. Pilyavsky, I.Hr. Mykolenko, O.O. Varchenko, **A.V. Ipatov** // *Review of Economics and Finance*, 2023. Vol 21. № 1. P. 221-235 (*Scopus*) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210158990&origin=recordPag> (авторський внесок полягає в ідентифікації структури конкурентного потенціалу)

2. Іпатов, А. (2025). Тенденції інвестування в розвиток конкурентного потенціалу аграрних підприємств. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 340(2), 596-601. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-95>

3. Іпатов А. В. Інформаційна підтримка управління агробізнесом як інструмент реалізації конкурентного потенціалу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 435-440. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-68>

4. Іпатов А. В. Механізми залучення інвестицій для підвищення конкурентного потенціалу аграрного сектору. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 6. С. 105-110. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-6-21>

5. Карась Ю. М., Іпатов А. В. Ресурсний потенціал аграрного підприємства в період воєнного стану в Україні. *Наукове забезпечення міжнародних економічних відносин та соціально-економічного розвитку в аграрній і суміжних сферах в умовах глобалізації та військового стану в Україні* : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Полтава, 30 листопада 2022 р. С. 58-60. (авторський внесок полягає в обґрунтуванні взаємозв'язку ресурсного та конкурентного потенціалу аграрних підприємств та їх трансформації в умовах воєнного стану)

6. Іпатов А. В. Інформаційна складова конкурентного потенціалу аграрних підприємств. *Менеджмент XXI століття : глобалізаційні виклики* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 16 травня 2024 р. Полтава : ПДАУ, 2024. С. 326-329.

7. Іпатов А. В. Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі. *Шляхи підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах сталого розвитку* : Матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Миколаїв, 28 листопада 2024 р. / За заг. ред. Скупського Р. М. Миколаїв: ВСП МІРЛ ЗВО «Університет «Україна», 2024. 123 с.

8. Іпатов А. В. Формування інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції та розвиток соціально-економічних систем»* : тези доповідей, 4 грудня 2024 р. Харків: Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2024. С. 352-355.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти та офіційні опоненти, які висловили такі зауваження:

Неля Волкова, кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, доцент кафедри підприємництва і права, зауваження, викладені у рецензії рецензента:

Відмічаючи високий рівень дисертаційного дослідження слід відзначити наступні зауваження та дискусійні положення.

1. Авторське визначення поняття «конкуренція», наведене на сторінці 25, містить елементи, які скоріше стосуються функцій ціноутворення, ніж безпосередньо розкривають сутність конкуренції. Зокрема, твердження про «досягнення збалансованої ціни, яка враховує інтереси продавців і покупців» більше описує наслідки конкурентної взаємодії, ніж її механізм. Рекомендуємо уточнити визначення, підкресливши, що конкуренція — це процес суперництва суб'єктів за обмежені ресурси чи ринкові переваги, а ринкова ціна є результатом цього процесу, а не його головною метою. Така корекція дозволить уникнути плутанини в термінології і підвищить логічну цілісність концептуальної частини роботи.

2. Питання термінологічного уточнення поняття «конкурентопридатність», розглянуте на сторінках 27–30 із посиланням на праці Смоліна І. В., заслуговує на позитивну оцінку як спроба поглибити дослідження. Однак у викладі спостерігається нечіткість у розмежуванні між «конкурентоспроможністю» і «конкурентопридатністю», що призводить до термінологічної плутанини. Визначення конкурентопридатності значною мірою дублює ознаки конкурентоспроможності, зокрема здатність забезпечувати переваги на ринку. На нашу думку, для уникнення цього було б доречно чітко окреслити функціональну роль поняття: чи йдеться про складову, передумову чи синонім конкурентоспроможності. Включення практичного прикладу, що ілюструє відмінності між цими поняттями, сприяло б глибшому розумінню і покращило концептуальну ясність дослідження.

3. На с. 77–78 дисертантом зроблено висновок про те, що зростання питомої ваги м'яса та овочів у структурі внутрішнього ринку є свідченням покращення якості споживання

та добробуту населення. Однак, такий висновок видається дещо спрощеним, оскільки не враховує наявності альтернативних причин, які могли б зумовити подібні зміни в структурі попиту. Зокрема, варто було б розглянути можливий вплив зовнішніх факторів: дефіциту або значного подорожчання інших продуктів харчування, змін у каналах дистрибуції та логістиці, або навіть вимушеного зниження споживання через скорочення реальних доходів населення. Враховуючи соціально-економічну нестабільність в Україні у 2020–2023 рр., доцільним є залучення ширшого аналітичного інструментарію – наприклад, результатів соціологічних опитувань або економетричних моделей – для з'ясування дійсних причин трансформації споживчих уподобань. Такий підхід сприятиме формуванню більш обґрунтованих і виважених висновків.

4. На с. 101–103 автором запропоновано механізм залучення інвестицій в аграрний сектор України, що включає регуляторні, фінансові, інституційні та організаційно-економічні компоненти. Попри загальну доречність комплексного підходу, запропонований механізм виглядає надмірно універсальним і недостатньо адаптованим до потреб окремих типів аграрних суб'єктів – зокрема, мікро- та малих підприємств. Наразі ці категорії стикаються з найбільшими труднощами у доступі до фінансових ресурсів, державних гарантій і технічної підтримки. Було б доцільно передбачити диференціацію заходів у межах механізму, що враховувала б інституційні та ресурсні обмеження, з якими стикаються дрібні агровиробники. Така адаптація дозволила б підвищити практичну значущість і реалістичність запропонованої моделі.

5. Дисертантом на с. 124–125 представлено таблицю 2.15, в якій здійснено оцінку економічної ефективності аграрного виробництва в Харківській області за видами продукції. Такий підхід до деталізації залишається актуальним, однак методологічну обмеженість аналізу становить зосередженість виключно на показниках рентабельності. Це не дозволяє у повній мірі відобразити комплексну картину ефективності діяльності підприємств. Було б логічно розширити інструментарій оцінки шляхом залучення додаткових показників, таких як продуктивність праці, коефіцієнт окупності капіталовкладень, рівень енерго- та ресурсозбереження, індекси витрат тощо. Таке розширення дало б змогу здійснити більш повну та багатовимірну оцінку ефективності аграрного виробництва та сприяти формуванню обґрунтованих управлінських висновків.

6. На сторінках 163–167 детально описано інноваційний процес у аграрному секторі, проте в роботі відсутній розгляд правового захисту інновацій, а також механізмів передачі прав інтелектуальної власності. Однак ефективна комерціалізація інновацій неможлива без належного правового супроводу, що забезпечує охорону авторських прав, патентів, ліцензій та інших інтелектуальних активів. Особливо це актуально для аграрної галузі, де широко застосовуються захищені сорти рослин, запатентовані технології та спеціалізоване обладнання. Розширення розгляду інституційних засад функціонування ринку інновацій шляхом включення аспектів охорони інтелектуальної власності значно посилює теоретичну повноту і практичну цінність дослідження.

7. На с. 192–196 автор подає проектний підхід до впровадження системи управління якістю, запропонувавши алгоритм впровадження: від стратегічного рішення до створення внутрішньої нормативної бази. Проте запропонована модель має надто загальний характер і не враховує особливостей аграрного виробництва, таких як сезонність робіт, плинність кадрів та територіальна розгалуженість підприємств. Без адаптації до цих факторів алгоритм втрачає значну частину своєї прикладної цінності. Доцільним було б конкретизувати окремі етапи впровадження з урахуванням зазначених ризиків, а також вказати, як саме адаптувати процедури контролю якості до умов агросезонності та оперативних обмежень у виробничому процесі.

Висловлені зауваження щодо наявності певних недоліків в роботі не знижують якість дисертаційної роботи, яку можна вважати цілком завершеною. Дискусійні питання, враховуючи актуальність обраної теми, можуть бути використані автором в процесі здійснення подальших наукових досліджень.

Олена Вараксіна, кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, доцент кафедри менеджменту імені І.А. Маркіної, зауваження, викладені у рецензії рецензента:

Спираючись на результати аналізу положень наукової новизни, здобутих наукових і прикладних результатів, а також на висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, сформульовано зауваження та визначено дискусійні моменти:

1. На сторінці 47 дисертаційного дослідження (пункт 1.2. Конкурентний потенціал – необхідна умова розвитку аграрних підприємств), автор пропонує власне визначення поняття «конкурентний потенціал», яке містить нові акценти та фактично є авторським підходом до його трактування. Проте у тексті роботи це визначення не виокремлено як авторське й не відображене у положеннях наукової новизни. Водночас у новизні зазначено лише, що набули подальшого розвитку трактування поняття «розвиток конкурентного потенціалу аграрного підприємства», тоді як власне нове визначення самого «конкурентного потенціалу» залишається поза увагою. Доцільно було б чітко визначити цей аспект як елемент наукової новизни та більш виразно акцентувати на авторському підході до формулювання базових дефініцій дослідження.

2. У ряді таблиць розділу 2.1 «Конкурентоспроможність продукції агропродовольчого ринку та рівень розвитку товаровиробників аграрного сектору» простежується нерівномірність у виборі базових періодів для аналізу. Зокрема, у таблиці 2.2 «Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні (тис. т)» для порівняння взяті дані за 2010, 2015 та 2019–2023 роки, причому відхилення розраховані за різницею між 2023 та 2010 роками. Водночас у таблиці 2.5 «Середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (грн за шт.)» період аналізу охоплює 2019–2023 роки з розрахунком відхилень за різницею між 2023 та 2019 роками. Аналогічна ситуація спостерігається і в таблицях 2.3, 2.4 та 2.8, де за базові періоди дослідження обрано різні часові проміжки.

Такі неоднорідності у виборі базових років ускладнюють порівняння і системний аналіз показників, що знижує узгодженість та логічність поданих результатів. Крім того, у деяких таблицях відсутнє чітке порівняння між базовим і звітним роком, що є важливим для коректного визначення динаміки змін.

3. У розділі 2.1 «Конкурентоспроможність продукції агропродовольчого ринку та рівень розвитку товаровиробників аграрного сектору», у таблиці 2.7, що відображає групування сільськогосподарських підприємств за середніми цінами реалізації основних видів продукції по Україні, у заголовку наведено 2021 рік, тоді як фактичне групування здійснене за даними 2022 року. Така невідповідність між роком, зазначеним у назві таблиці, і роком, на основі якого сформовано групи підприємств, не має істотного впливу на загальні результати аналізу, проте ускладнює цілісне сприйняття інформації та створює певну неоднозначність у трактуванні представлених даних. Це може призводити до неповної або некоректної інтерпретації інформації користувачами, які не мають доступу до додаткових пояснень, що вказує на необхідність уваги до узгодженості оформлення та викладу даних у роботі.

4. У розділі 3.1 «Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком конкурентного потенціалу аграрних підприємств» (сторінки 150–154) значна частина викладу базується на одному джерелі: Антонюк Л. Л. «Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації» (К., КНЕУ, 2004, 276 с.). Використання одного джерела на п'яти сторінках тексту підряд є не зовсім доцільним, оскільки це може свідчити про недостатнє врахування різноманітності наукових підходів та сучасних досліджень у даній сфері. Водночас, врахування класичних праць є виправданим для формування базового теоретичного каркасу, однак більш ґрунтовний аналіз сучасної літератури, що відображає поточні реалії, міг би підвищити наукову вагу дослідження підрозділу 3.1 «Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком конкурентного потенціалу аграрних підприємств».

5. У представленому на рисунку 3.2 розділу 3.1 «Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком конкурентного потенціалу аграрних підприємств» наведено три складові: систему забезпечення (ресурсні, інформаційні, наукові, правові компоненти), функціональну систему (організаційні, контроль, регулювання, планування) та цільову систему (стратегії, цілі, результати, критерії оцінки). Аналіз схеми свідчить про відсутність у ній чітко виокремленої економічної складової, зокрема таких аспектів, як управління витратами, аналіз рентабельності, економічний контроль та моніторинг ефективності використання ресурсів, що суттєво впливають на результативність функціонування аграрних підприємств. Включення цих компонентів могло б забезпечити

більш комплексний підхід до формування організаційно-економічного механізму та підвищити його практичну значущість для розвитку конкурентного потенціалу аграрного сектору.

6. Водночас у науковій новизні автор справедливо наголошує, що вперше обґрунтовано організаційно-економічний механізм управління розвитком конкурентного потенціалу аграрних підприємств як цілісну систему взаємопов'язаних організаційних та економічних елементів. Проте у представленій схемі (рис. 3.2) ця комплексність частково втрачається через недостатньо чітке виокремлення економічної складової. Її більш повне відображення у структурній моделі дозволило б повною мірою реалізувати задекларовану наукову новизну та посилити запропонованого механізму.

7. Слід зауважити, що окремі позиції у списку використаних літературних джерел оформлено з відхиленнями від вимог чинних стандартів бібліографічного опису. Усунення цих неточностей сприяло б підвищенню рівня академічної доброчесності та загальної культури оформлення наукового тексту, що, у свою чергу, забезпечило б належну уніфікацію і коректність подання джерел.

8. Окремо необхідно відзначити наявність орфографічних та мовностилістичних неточностей у тексті дисертації. Незважаючи на те, що вони не спотворюють основний зміст і висновки дослідження, їхнє виправлення матиме позитивний вплив на загальний рівень редакційної обробки наукового тексту.

Загалом відмічені недоліки не знижують загальну цінність одержаних наукових результатів. Загальні висновки та оцінка дисертації. Дисертаційна робота Іпатова Анатолія Володимировича на тему «Формування конкурентного потенціалу аграрних підприємств» є самостійною завершеною працею, має наукову новизну та практичне значення.

Обрану тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, розв'язано поставлені завдання, досягнуто мету дослідження, отримано нові наукові результати, які мають теоретичне значення та практичну цінність. Дисертація має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерними для наукової роботи. Відмічені дискусійні положення не знижують її наукового і практичного значення. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 051 Економіка.

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40, від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. Зазначене дозволяє зробити висновок, що Іпатів Анатолій Володимирович – автор дисертаційної роботи на тему «Формування конкурентного потенціалу аграрних підприємств» заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Олексій Красноручий, доктор економічних наук, професор, Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України, в.о. директора, зауваження, викладені у відгуку опонента:

Оцінюючи загалом позитивно дисертаційну роботу Іпатова А.В., доцільно звернути увагу на такі зауваження та побажання:

1. Не дивлячись на формулювання теми дисертації, автору слід було б більше уваги приділити питанням ідентифікації конкурентного потенціалу аграрних підприємств, як сукупності можливостей підвищення їх конкурентоспроможності та економічної ефективності діяльності, а не обмежуватися питаннями управління розвитком та виділенням п'яти складових цього потенціалу, які, до речі, є одночасно і компонентами економічного потенціалу підприємства, адже в економічній науці ще повною мірою методологічно невизначеним лишається питання саме визначення категорії «потенціал конкурентоспроможності» і кожний новий авторський погляд створює в цьому напрямі приріст знань.

2. Представлені авторські викладки щодо організаційно-економічного механізму управління конкурентним потенціалом аграрного підприємства є надто абстрагованими. Доцільним було б більшою мірою конкретизувати компоненти та елементи вказаного механізму, як це зроблено при формалізації моделі та систем управління конкурентоспроможністю.

3. Потребує конкретизації інструментарій ринкового позиціонування підприємства на цільових ринках збуту своєї продукції, про який йде мова в останньому з винесених на захист положень наукової новизни.

